

DI CHÚC
CỦA
CHỦ TỊCH
HỒ CHÍ MINH

(19.5.1890 - 02.9.1969)

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ

DI CHÚC
CỦA
CHỦ TỊCH
HỒ CHÍ MINH

(19.5.1890 - 02.9.1969)

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ

MỤC LỤC

Lời nói đầu

3

Các bản nguyên văn

11

Bản công bố năm 1969

37

Di chúc của Bác Hồ mãi mãi
soi sáng con đường chúng ta đi

43

LỜI NÓI ĐẦU*

... C hủ tịch Hồ Chí Minh kính yêu đã để lại cho toàn Đảng, toàn dân ta một bản *Di chúc* vô cùng quý báu. *Di chúc* được công bố ngay sau khi Bác qua đời và đã trở thành một nguồn cổ vũ lớn đối với toàn Đảng, toàn dân, toàn quân ta tiến lên giành thắng lợi trong sự nghiệp giải phóng Tổ quốc, thống nhất đất nước và đưa nước nhà vững bước tiến lên chủ nghĩa xã hội. Song do hoàn cảnh lịch sử lúc bấy giờ mà có một số điều chưa được công bố.

Nhân dịp kỷ niệm 20 năm ngày Bác qua đời và chuẩn bị kỷ niệm 100 năm ngày sinh của Bác, Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa VI) thấy có trách nhiệm thông báo đến toàn Đảng, toàn dân một số vấn đề liên quan đến *Di chúc* của Bác và ngày Bác qua đời.

* Đầu đề do Nhà xuất bản Trẻ đặt (BTV).

1. Về tài liệu gốc *Di chúc* của Chủ tịch Hồ Chí Minh

- Năm 1965, Bác viết bản *Di chúc* gồm ba trang, do chính Bác đánh máy, ở cuối đề ngày 15-5-1965. Đây là bản *Di chúc* hoàn chỉnh, có chữ ký của Bác và bên cạnh có chữ ký của đồng chí Lê Duẩn, Bí thư thứ nhất Ban Chấp hành Trung ương Đảng hồi bấy giờ.

- Năm 1968, Bác viết bổ sung thêm một số đoạn, gồm 6 trang viết tay.

Trong đó, Bác viết lại đoạn mở đầu và đoạn nói “về việc riêng” đã viết trong bản năm 1965, và viết thêm một số đoạn. Đó là những đoạn nói về những công việc cần làm sau khi cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân dân ta hoàn toàn thắng lợi, như: chỉnh đốn lại Đảng, chăm sóc đời sống của các tầng lớp nhân dân, miễn thuế nông nghiệp một năm cho các hợp tác xã nông nghiệp, xây dựng lại thành phố và làng mạc, khôi phục và phát triển kinh tế, văn hóa, củng cố quốc phòng, chuẩn bị thống nhất đất nước. Trong đó đoạn viết về chỉnh đốn lại Đảng và chăm sóc đối với thương binh, Bác viết rồi lại gạch chéo; đoạn nói về xây dựng lại đất nước, phát triển kinh tế, văn hóa, chuẩn bị thống nhất đất nước, Bác gạch dọc ở bên trái ngoài lề.

- Ngày 10-5-1969, Bác viết lại toàn bộ đoạn mở đầu *Di chúc*, gồm một trang viết tay.

- Các năm 1966, 1967 Bác không có những bản viết riêng.

2. Về bản *Di chúc* đã được công bố chính thức tháng 9-1969 sau khi Chủ tịch Hồ Chí Minh qua đời

Hội nghị bất thường của Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa III) họp chiều ngày 03-9-1969 đã giao cho Bộ Chính trị trách nhiệm công bố *Di chúc* của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Bản *Di chúc* được công bố chính thức chủ yếu dựa theo bản Bác viết năm 1965, trong đó có một số đoạn được bổ sung hoặc thay thế bằng những đoạn tương ứng Bác viết năm 1968 và năm 1969. Cụ thể cơ cấu của bản *Di chúc* đã công bố chính thức như sau:

- Đoạn mở đầu, lấy nguyên văn toàn bộ đoạn mở đầu Bác viết năm 1969, thay cho đoạn mở đầu Bác viết năm 1965. Bút tích của Bác về đoạn này đã được chụp lại và công bố đầy đủ năm 1969.

- Phần giữa, từ đoạn nói về Đảng đến hết đoạn nói về phong trào cộng sản thế giới là nguyên văn bản Bác viết năm 1965.

- Đoạn "về việc riêng", năm 1965 Bác dặn dò về việc tang và viết về hòa táng, dặn để lại một phần tro xương cho miền Nam; năm 1968, Bác viết lại đoạn này, dặn để tro vào ba hộp sành, cho Bắc, Trung, Nam mỗi miền một hộp. Ngoài ra còn viết bổ sung một đoạn nói về cuộc đời của bản thân như sau:

"Suốt đời tôi hết lòng hết sức phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng, phục vụ nhân dân. Nay dù phải từ biệt thế giới này, tôi không có điều gì phải hối hận, chỉ tiếc là tiếc rằng không được phục vụ lâu hơn nữa, nhiều hơn nữa".

Bản *Di chúc* đã công bố lấy nguyên văn đoạn Bác viết về bản thân năm 1968, trừ đoạn nói về hòa táng.

- Đoạn cuối, từ chữ "Cuối cùng, tôi để lại muôn vàn tình thân yêu..." cho đến hết là nguyên văn đoạn Bác viết năm 1965. Về đoạn này, năm 1968 và năm 1969 Bác không sửa lại hoặc viết thêm.

- Trong bản *Di chúc* đã công bố, các đoạn đều lấy nguyên văn bản gốc, chỉ có một câu có sửa lại. Bản 1965 Bác viết: "Cuộc kháng chiến chống Mỹ có thể sẽ kéo dài mấy năm nữa"; bản công bố chính thức sửa lại là: "Cuộc kháng chiến chống Mỹ có thể còn kéo dài".

3. Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa VI) khẳng định bản *Di chúc* đã công bố bảo đảm trung thành với bản gốc của Chủ tịch Hồ Chí Minh

- Việc chọn bản *Di chúc* Bác viết năm 1965 để công bố chính thức là đúng đắn, vì đây là bản duy nhất được viết hoàn chỉnh, có chữ ký của Bác và bên cạnh có chữ ký chứng kiến của đồng chí Lê Duẩn, Bí thư thứ nhất Ban Chấp hành Trung ương Đảng lúc bấy giờ.

- Lấy đoạn mở đầu Bác viết năm 1969 thay cho đoạn mở đầu Bác viết năm 1965 là hoàn toàn hợp lý vì Bác qua đời năm 1969, và nội dung bản viết năm 1969 cũng phong phú hơn.

- Đoạn về việc riêng, bổ sung thêm phần Bác viết năm 1968 vào bản Bác viết năm 1965 là rất cần thiết, để phản ánh được cuộc đời đẹp đẽ, trong sáng, vì dân vì nước của Bác.

Sở dĩ trước đây chưa công bố đoạn Bác viết về yêu cầu hòa táng là vì thể theo nguyện vọng và tình cảm của nhân dân, Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa III) thấy cần thiết phải giữ gìn lâu dài thi hài của Bác để sau này đồng bào cả nước, nhất là đồng bào miền Nam, bè bạn quốc tế có điều kiện

tới viếng Bác, thể hiện tình cảm sâu đậm đối với Bác. Chính vì lẽ đó mà chúng ta đã xin phép Bác về điểm này được làm khác với lời Bác dặn.

- Việc chưa công bố một số đoạn Bác viết thêm năm 1968 về những việc cần làm sau khi cuộc chống Mỹ, cứu nước giành được thắng lợi hoàn toàn, đó là vì năm 1969 khi Bác qua đời, cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước còn đang gay go, ác liệt, chúng ta chưa giành được thắng lợi cuối cùng, nên việc công bố những đoạn nói trên lúc ấy là chưa thích hợp.

Mặt khác, có một số câu Bác viết rồi lại xóa, hình như Bác đang cân nhắc, chưa coi là đã xong hẳn, chưa thật rõ ý Bác là thế nào. Vì vậy sau khi Bác qua đời chưa thể đưa vào bản *Di chúc* công bố chính thức lúc bấy giờ.

- Khi Bác mất, cuộc kháng chiến còn đang diễn ra rất khó khăn và ác liệt, vì vậy Bộ Chính trị đã quyết định sửa lại mấy chữ trong câu sau đây của Bác: “Cuộc kháng chiến chống Mỹ có thể sẽ kéo dài mấy năm nữa” thành “Cuộc kháng chiến chống Mỹ có thể còn kéo dài”.

- Về việc miễn thuế nông nghiệp một năm cho các hợp tác xã nông nghiệp, trước đây chưa có điều

kiện thực hiện. Nay mặc dù tình hình kinh tế - xã hội nước ta vẫn còn nhiều khó khăn, Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa VI) thấy cần có kế hoạch thực hiện điều mong muốn ấy của Bác. Bộ Chính trị giao cho Hội đồng Bộ trưởng trình Quốc hội thực hiện việc này.

Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa III) dự định đến một thời điểm thích hợp sẽ công bố những điều chưa được công bố trong các bản viết *Di chúc* của Bác. Nay, nhân dịp chuẩn bị kỷ niệm 100 năm ngày sinh của Chủ tịch Hồ Chí Minh, Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa VI) quyết định công bố toàn bộ các bản viết *Di chúc* của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

4. Về ngày mất của Chủ tịch Hồ Chí Minh

Chủ tịch Hồ Chí Minh qua đời lúc 9 giờ 47 phút ngày 02 tháng 9 năm 1969, ngày Quốc khánh của nước ta. Để ngày Bác mất không trùng với ngày vui lớn của cả dân tộc, Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa III) đã quyết định công bố Chủ tịch Hồ Chí Minh mất vào lúc 9 giờ 47 phút ngày

03 tháng 9 năm 1969. Bộ Chính trị Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa VI) cho rằng nay cần công bố lại đúng ngày Chủ tịch Hồ Chí Minh qua đời.

Nhân dịp này, Bộ Chính trị yêu cầu các tổ chức đảng, các cán bộ, đảng viên và nhân dân ta căn cứ vào *Di chúc* của Bác và lời thề thiêng liêng của chúng ta mà đồng chí Lê Duẩn, Bí thư thứ nhất Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa III) thay mặt toàn Đảng, toàn dân, toàn quân đã hứa với Bác để kiểm tra lại những việc chúng ta đang làm, phấn đấu thực hiện thắng lợi Nghị quyết Đại hội lần thứ VI của Đảng và những nhiệm vụ công tác trước mắt, tức là làm tốt những điều Bác Hồ đã căn dặn để thỏa lòng mong ước của Bác và xứng đáng với Bác.

Chủ tịch Hồ Chí Minh vĩ đại sống mãi trong sự nghiệp của chúng ta!

Sống, chiến đấu, lao động và học tập theo gương Bác Hồ vĩ đại!...

(trích Thông báo số 151-TB/TW
ngày 19-8-1989 của Bộ Chính trị
Ban chấp hành Trung ương
Đảng Cộng sản Việt Nam về một số
vấn đề liên quan đến *Di chúc* và
ngày qua đời của Chủ tịch Hồ Chí Minh)

CÁC BẢN NGUYỄN VĂN

- *DI CHỨC* NĂM 1965
- *DI CHỨC* NĂM 1968
- *DI CHỨC* NĂM 1969

(Tuyệt đối bí mật)

Nhân dịp mừng 75 tuổi

Người làm thơ rất nổi tiếng, ở Trung-quốc đời nhà Đường là cụ Đỗ-Fù có câu thơ rằng: 'Nhân sinh thất thập cổ lai hy'. nghĩa là Người thọ bảy mươi, xưa nay hiếm.

Năm nay, tôi đã 75 tuổi. Tinh thần vẫn sáng suốt, thân thể vẫn mạnh khỏe. Tuy vậy, tôi cũng đã là lớp người 'xưa nay hiếm'.

Ai đoán biết tôi sẽ sống và phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng mấy năm mấy tháng nữa?

Vì vậy, tôi để lại mấy lời này, chỉ nói tóm tắt vài việc thôi. Phòng khi tôi sẽ đi gặp cụ Các Mác, cụ Lê-nin và các vị cách mạng đàn anh khác, thì đồng bào cả nước và đồng chí trong Đảng không cảm thấy đột ngột.

*phục vụ Tổ quốc,
(Tư tưởng)
H.C.M.)*
Trước hết nói về ĐẢNG - Nhờ đoàn kết chặt chẽ, một lòng một dạ phục vụ giai cấp, phục vụ nhân dân, cho nên từ ngày thành lập đến nay, ĐẢNG ta đã đoàn kết, tổ chức và lãnh đạo nhân dân ta hàng hái đấu tranh tiến từ thắng lợi này đến thắng lợi khác.

Đoàn kết là một truyền thống quý kỳ quý báu của Đảng và của dân ta. Các đồng chí từ Trung ương đến các chi bộ cần phải giữ gìn sự đoàn kết nhất trí của Đảng như giữ gìn con ngươi của mắt mình.

Trong Đảng thực hành dân chủ rộng rãi, thường xuyên và nghiêm chỉnh tự phê bình và phê bình là cách tốt nhất để củng cố và phát triển sự đoàn kết và thống nhất của Đảng. *Tại cá nhân tôi, thường xuyên và nghiêm chỉnh*

ĐẢNG ta là một đảng cầm quyền. Mỗi đảng viên và cán bộ phải thật sự thấm nhuần đạo đức cách mạng, thật sự cần kiệm liêm chính, chí công vô tư. Phải giữ gìn Đảng ta thật trong sạch, phải xứng đáng là người lãnh đạo, là người đầy tớ thật trung thành của nhân dân.

Đoàn viên và thanh niên ta nói chung là tốt, mọi việc đều hăng hái xung phong, không ngại khó khăn, có chí tiến thủ. ĐẢNG cần phải chăm lo giáo dục đạo đức cách mạng cho họ, đào tạo họ thành những người thừa kế xây dựng xã hội chủ nghĩa vừa 'hồng' vừa 'chuyên'.

Đổi vũ trụ quan cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết.

VIỆT NAM DÂN CHỦ CỘNG HÒA

Độc lập, Tự do, Hạnh phúc

(Tuyệt đối bí mật)

Nhân dịp mừng 75 tuổi

Người làm thơ rất nổi tiếng, ở Trung Quốc đời nhà Đường là cụ Đỗ Phủ có câu thơ rằng: "Nhân sinh thất thập cổ lai hy". Nghĩa là: Người thọ bảy mươi, xưa nay hiếm.

Năm nay, tôi đã 75 tuổi. Tinh thần vẫn sáng suốt, thân thể vẫn mạnh khỏe. Tuy vậy, tôi cũng đã là lớp người "xưa nay hiếm".

Ai đoán biết tôi sẽ sống và phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng mấy năm mấy tháng nữa?

Vì vậy, tôi để lại mấy lời này, chỉ nói tóm tắt vài việc thôi. Phòng khi tôi sẽ đi gặp cụ Các Mác, cụ Lênin và các vị cách mạng đàn anh khác, thì đồng bào cả nước và đồng chí trong Đảng không cảm thấy đột ngột.

Trước hết nói về Đảng - Nhờ đoàn kết chặt chẽ, một lòng một dạ phục vụ giai cấp, phục vụ nhân dân, phục vụ Tổ quốc, cho nên từ ngày thành lập đến nay, Đảng ta đã đoàn kết, tổ chức và lãnh đạo

nhân dân ta hăng hái đấu tranh tiến từ thắng lợi này đến thắng lợi khác.

Đoàn kết là một truyền thống cực kỳ quý báu của Đảng và của dân ta. Các đồng chí từ Trung ương đến các chi bộ cần phải giữ gìn sự đoàn kết nhất trí của Đảng như giữ gìn con ngươi của mắt mình.

Trong Đảng thực hành dân chủ rộng rãi, thường xuyên và nghiêm chỉnh tự phê bình và phê bình là cách tốt nhất để củng cố và phát triển sự đoàn kết và thống nhất của Đảng. Phải có tình đồng chí thương yêu lẫn nhau.

Đảng ta là một đảng cầm quyền. Mỗi đảng viên và cán bộ phải thật sự thấm nhuần đạo đức cách mạng, thật sự cần kiệm liêm chính, chí công vô tư. Phải giữ gìn Đảng ta thật trong sạch, phải xứng đáng là người lãnh đạo, là người đầy tớ thật trung thành của nhân dân.

Đoàn viên và thanh niên ta nói chung là tốt, mọi việc đều hăng hái xung phong, không ngại khó khăn, có chí tiến thủ. Đảng cần phải chăm lo giáo dục đạo đức cách mạng cho họ, đào tạo họ thành những người thừa kế xây dựng xã hội chủ nghĩa vừa “hồng” vừa “chuyên”.

Nhân dân lao động ta ở miền xuôi cũng như ở miền núi, đã bao đời chịu đựng gian khổ, bị chế độ phong kiến và thực dân áp bức bóc lột, lại kinh qua nhiều năm chiến tranh.

Tuy vậy, nhân dân ta rất anh hùng, dũng cảm, hăng hái, cần cù. Từ ngày có Đảng, nhân dân ta luôn luôn đi theo Đảng, rất trung thành với Đảng.

Đảng ta có kế hoạch thật tốt để phát triển kinh tế và văn hóa, nhằm không ngừng nâng cao đời sống của nhân dân.

Cuộc kháng chiến chống Mỹ có thể sẽ kéo dài mấy năm nữa. Đồng bào ta có thể phải hy sinh nhiều của nhiều người. Vì vậy, chúng ta phải quyết tâm đánh bại Mỹ đến thắng lợi hoàn toàn.

Còn non, còn nước, còn người,

Thắng trận Mỹ, ta sẽ xây dựng hơn mười ngày nay:

Đầu tiên là giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước. Tổ quốc ta nhất định sẽ thống nhất. Đồng bào Nam, Bắc nhất định sẽ sum họp một nhà. Nước ta sẽ có vinh dự lớn là một nước nhỏ mà đã anh dũng đánh thắng 2 đế quốc to - là Pháp và Mỹ; và đã góp phần xứng đáng vào phong trào giải phóng dân tộc.

Về phong trào Cộng sản trẻ em - là một người suốt đời phục vụ cách mạng, tôi càng tự hào với sự lớn mạnh của phong trào cộng sản và công nhân quốc tế bao nhiêu, thì tôi càng đau lòng bấy nhiêu vì sự bất hòa hiện nay giữa các đảng anh em!

Tôi mong rằng Đảng ta sẽ ra sức hoạt động, góp phần đặc biệt vào việc khôi phục lại khối đoàn kết giữa các đảng anh em trên nền tảng chủ nghĩa Mác-Lênin và chủ nghĩa quốc tế vô sản, có lý có tình.

Tôi tin chắc rằng các đảng anh em và các nước anh em nhất định sẽ tái đoàn kết lại.

- - -

Về việc riêng - Sau khi tôi qua đời, anh nên tổ chức đám tang, lễ tang ngay và tiến bộ của nhân dân.

Tôi yêu cầu thi hài tôi được đốt đi, nói chung là 'hỏa táng'. Tôi mong rằng cách 'hỏa táng' sẽ được phổ biến. Vì như thế đối với người sống đã tốt về mặt vệ sinh, lại không tốn đất. Bao giờ ta có nhiều điện, thì 'điện táng' càng tốt hơn.

Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết.

Nhân dân lao động ta ở miền xuôi cũng như ở miền núi, đã bao đời chịu đựng gian khổ, bị chế độ phong kiến và thực dân áp bức bóc lột, lại kinh qua nhiều năm chiến tranh.

Tuy vậy, nhân dân ta rất anh hùng, dũng cảm, hăng hái, cần cù. Từ ngày có Đảng, nhân dân ta luôn luôn đi theo Đảng, rất trung thành với Đảng.

Đảng cần phải có kế hoạch thật tốt để phát triển kinh tế và văn hóa, nhằm không ngừng nâng cao đời sống của nhân dân.

Cuộc kháng chiến chống Mỹ có thể sẽ kéo dài mấy năm nữa. Đồng bào ta có thể phải hy sinh nhiều của nhiều người. Dù sao, chúng ta phải quyết tâm đánh bại Mỹ đến thắng lợi hoàn toàn.

Còn non, còn nước, còn người,

Thắng trận Mỹ, ta sẽ xây dựng hơn mười ngày nay!

Dù khó khăn gian khổ đến mấy, nhân dân ta nhất định sẽ hoàn toàn thắng lợi. Đế quốc Mỹ nhất định phải rút khỏi nước ta. Tổ quốc ta nhất định sẽ thống nhất. Đồng bào Nam, Bắc nhất định sẽ sum họp một nhà. Nước ta sẽ có vinh dự lớn là một nước nhỏ mà

đã anh dũng đánh thắng hai đế quốc to - là Pháp và Mỹ; và đã góp phần xứng đáng vào phong trào giải phóng dân tộc.

Về phong trào Công sản thế giới - Là một người suốt đời phục vụ cách mạng, tôi càng tự hào với sự lớn mạnh của phong trào cộng sản và công nhân quốc tế bao nhiêu, thì tôi càng đau lòng bấy nhiêu vì sự bất hòa hiện nay giữa các đảng anh em!

Tôi mong rằng Đảng ta sẽ ra sức hoạt động, góp phần đắc lực vào việc khôi phục lại khối đoàn kết giữa các đảng anh em trên nền tảng chủ nghĩa Mác-Lênin và chủ nghĩa quốc tế vô sản, có lý có tình.

Tôi tin chắc rằng các đảng anh em và các nước anh em nhất định sẽ phải đoàn kết lại.

Về việc riêng - Sau khi tôi qua đời, chớ nên tổ chức đám đình, lãng phí ngày giờ và tiền bạc của nhân dân.

Tôi yêu cầu thi hài tôi được đốt đi, nói chữ là “hỏa táng”. Tôi mong rằng cách “hỏa táng” dần dần sẽ được phổ biến. Vì như thế đối với người sống đã tốt về mặt vệ sinh, lại không tốn đất. Bao giờ ta có nhiều điện, thì “điện táng” càng tốt hơn.

Tro xương thì tìm một quả đồi mà chôn. Gần Tam-đảo và Ba-vi như hình có nhiều đồi tốt. Trên mộ, nên xây 1 cái nhà sân đơn, rộng rãi, chắc chắn, mát mẽ để những người đến thăm viếng có chỗ nghỉ ngơi.

Nên có kế hoạch trồng cây trên đồi. Ai đến thăm thì trồng một cây làm kỷ niệm. Trồng cây nào tươi tốt cây ấy. lâu ngày, cây nhiều thành rừng, sẽ tốt cho phong cảnh và lợi cho nông nghiệp.

Nếu tôi qua đời trước ngày nước ta được thống nhất, thì nên gửi một ít tro xương cho đồng bào miền Nam.

Cuối cùng, tôi để lại muôn vàn tình thân yêu cho toàn dân, toàn Đảng, cho toàn thể bộ đội, cho các cháu thanh niên và nhi đồng.

Tôi cũng gửi lời chào thân ái đến các đồng chí, các bầu bạn, và các cháu thanh niên nhi đồng quốc tế.

Điều mong muốn cuối cùng của tôi là: Toàn Đảng toàn dân ta đoàn kết phấn đấu, xây dựng một nước Việt-Nam hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh, và góp phần xứng đáng vào sự nghiệp cách mạng thế giới./.

Hà-nội, ngày 15 tháng 5 năm 1965.

Hồ Chí Minh

Chứng kiến.
Bí thư thứ nhất
Ban chấp hành Trung ương:
Lê Duẩn

Tro xương thì tìm một quả đồi mà chôn. Gần Tam-đảo và Ba-Vi như hình có nhiều đồi tốt. Trên mộ, nên xây 1 cái nhà giản đơn, rộng rãi, chắc chắn, mát mẽ để những người đến thăm viếng có chỗ nghỉ ngơi.

Nên có kế hoạch trồng cây trên đồi. Ai đến thăm thì trồng một cây làm kỷ niệm. Trồng cây nào tươi tốt cây ấy. lâu ngày, cây nhiều thành rừng, sẽ tốt cho phong cảnh và lợi cho nông nghiệp.

Nếu tôi qua đời trước ngày nước ta được thống nhất, thì nên gửi một ít tro xương cho đồng bào miền Nam.

Cuối cùng, tôi để lại muôn vàn tình thân yêu cho toàn dân, toàn Đảng, cho toàn thể bộ đội, cho các cháu thanh niên và nhi đồng.

Tôi cũng gửi lời chào thân ái đến các đồng chí, các bầu bạn, và các cháu thanh niên nhi đồng quốc tế.

Điều mong muốn cuối cùng của tôi là: Toàn Đảng toàn dân ta đoàn kết phấn đấu, xây dựng một nước Việt Nam hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh, và góp phần xứng đáng vào sự nghiệp cách mạng thế giới./.

Chứng kiến
Bí thư thứ nhất
Ban Chấp hành Trung ương:
LÊ DUẨN

Hà Nội, ngày 15 tháng 5 năm 1965
HỒ CHÍ MINH

(Tuyệt đối
bí mật)

Viết nam dân chủ cộng hòa
Độc lập, Tự do, Hạnh phúc.

Năm nay, tôi vừa 78 tuổi, vào lớp những người
"trung thọ". Tinh thần vẫn sáng suốt tuy sức khỏe
không có kém so với vài năm trước đây. Người ta đến khi
tuổi tác càng cao thì sức khỏe càng thấp. Đó là một
điều bình thường.

Nhưng ai đoán biết được tôi sẽ sống và
phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng mấy
tháng, mấy năm nữa?

Vì vậy, tôi đi hai mấy lời này, phòng
khi tôi sẽ đi gặp cụ Các Mác, cụ Lênin và
các vị cách mạng anh khác, thì đừng hỏi
cái nữa và đừng chú trọng đảng phái con cháu
đột ngột.

Về việc riêng.

Suốt đời tôi hết lòng hết sức phục vụ Tổ quốc, phục vụ
cách mạng, phục vụ nhân dân. Nay đã phải từ biệt
thế giới này, tôi chỉ tiếc là tiếc không được phục
vụ lâu hơn nữa, nhiều hơn nữa.

Sau khi tôi đã qua đời, chú cháu tôi chỉ
điều phong linh đình, để khỏi lãng phí thì giờ và tiền
bạc của nhân dân.

Tôi yêu cầu thi hài tôi được hỏa táng,
thứ là "hỏa táng". Tôi mong rằng cách hỏa

VIỆT NAM DÂN CHỦ CỘNG HÒA

Độc lập, Tự do, Hạnh phúc

(Tuyệt đối bí mật)

Năm nay, tôi vừa 78 tuổi, vào lớp những người
"trung thọ". Tinh thần vẫn sáng suốt tuy sức khỏe
có kém so với vài năm trước đây. Người ta đến khi
tuổi tác càng cao thì sức khỏe càng thấp. Đó là một
điều bình thường.

Nhưng không ai đoán biết được tôi sẽ sống và
phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng mấy tháng,
mấy năm nữa?

Vì vậy, tôi viết sẵn và để lại mấy lời này, phòng
khi tôi sẽ đi gặp cụ Các Mác, cụ Lênin và các vị cách
mạng đàn anh khác, thì đồng bào cả nước và đồng
chí trong Đảng khỏi cảm thấy đột ngột.

Về việc riêng.

Suốt đời tôi hết lòng hết sức phục vụ Tổ quốc,
phục vụ cách mạng, phục vụ nhân dân. Nay dù phải
từ biệt thế giới này, tôi không có điều gì phải hối hận,

trường" sau này sẽ được phổ biến. Vì như thế đời²
rồi này. Sống đã tốt về mặt về sinh, lại không
tồn đất ruộng. Khi ta có nhiều tiền, thì "điện táng"
càng tốt hơn.

Tro ~~tro~~ thì chia làm 3 phần, bỏ vào 3 cái
hộp sành. 1 hộp ^{cho} ~~cho~~ hai miền Bắc. 1 hộp cho miền
Trung. 1 hộp cho miền Nam.

Đồng bào mỗi miền nên chọn 1 quả đồi
mà chôn hộp tro đó. Trên đồi, không nên có bia đá,
tượng đá, mà nên xây 1 ngôi nhà 3 ô cửa, rộng
rãi, chắc chắn, mát mẻ, để nhữg người đến thăm viếng
có chỗ nghỉ ngơi.

Nên có kế hoạch trồng cây trên và chung quanh
đồi. Ai đến thăm thì trồng 1 cây và cây làm kỷ
niệm. Lâu ngày, cây nhiều thành rừng sẽ tốt cho
phong cảnh và lợi ~~cho nông nghiệp~~. Việc ~~trồng cây~~ ^{trồng cây} này
giao phó cho các cơ quan phụ lão.

Chỉ tiếc là tiếc rằng không được phục vụ lâu hơn nữa,
nhiều hơn nữa.

Sau khi tôi đã qua đời, chớ nên tổ chức điều
phúng linh đình, để khỏi lãng phí thì giờ và tiền bạc
của nhân dân.

Tôi yêu cầu thi hài tôi được đốt đi, tức là "hỏa
táng". Tôi mong rằng cách "hỏa táng" sau này sẽ được
phổ biến. Vì như thế đối với người sống đã tốt về mặt
vệ sinh, lại không tốn đất ruộng. Khi ta có nhiều tiền,
thì "điện táng" càng tốt hơn.

Tro thì chia làm 3 phần, bỏ vào 3 cái hộp sành.
1 hộp cho miền Bắc. 1 hộp cho miền Trung. 1 hộp
cho miền Nam.

Đồng bào mỗi miền nên chọn 1 quả đồi mà chôn
hộp tro đó. Trên đồi, không nên có bia đá tượng
đồng, mà nên xây 1 ngôi nhà giản đơn, rộng rãi,
chắc chắn, mát mẻ, để những người đến thăm viếng
có chỗ nghỉ ngơi.

Nên có kế hoạch trồng cây trên và chung quanh
đồi. Ai đến thăm thì trồng 1 vài cây làm kỷ niệm. Lâu
ngày, cây nhiều thành rừng sẽ tốt cho phong cảnh và
lợi cho nông nghiệp. Việc săn sóc nên giao phó cho
các cụ phụ lão.

Tháng 5, 1968, khi tôi xem lại thư này, thì tôi thấy
~~họ muốn cứ như thế hình thế gì có rất nhiều~~
~~thay đổi~~ ^{thì càng có nhiều thay đổi} Bởi vậy, cần phải viết thêm mấy dòng, sau
~~đó~~ ^{đó} Chứ nếu vẫn ~~đi chung~~ ^{đi chung} thì đi sâu vào chi tiết.
~~Đầu tiên~~ ^{Đầu tiên} khi cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân dân
 ta đã hoàn toàn thắng lợi. Việc toàn Đảng, toàn
 quân và toàn dân ta phải ra sức làm ngay là
 mau chóng hàn gắn vết thương nghiêm trọng do đế quốc
 Mỹ gây ra trong cuộc chiến tranh xâm lược dã man.
 Đó là một công việc cực kỳ to lớn, phức tạp và khó
 khăn. Chúng ta phải có kế hoạch sẵn sàng, rõ ràng,
 chu đáo, để tránh khỏi bị động, thiếu sót và sai lầm.
 Theo ý tôi, việc cần phải làm trước tiên là chỉnh đốn
 lại Đảng, làm cho mỗi đảng viên, mỗi đoàn viên, mỗi
 chi bộ đều ra sức làm tròn nhiệm vụ đảng giao phó
 cho mình, toàn tâm toàn ý phục vụ nhân dân. Làm
 được như vậy, thì dù công việc to lớn mấy, khó khăn
 mấy chúng ta cũng nhất định thắng lợi.

~~Đầu tiên là công việc đối với con người.~~
 Đối với những người đã dũng cảm hy sinh 1 phần
 xương máu của mình (cán bộ, binh sĩ, dân quân, du
 kích, thanh niên xung phong...), Đảng, Chính phủ
 và đồng bào phải tìm mọi cách làm cho họ có nơi
 ăn chốn ở yên ổn, đồng thời phải mở những lớp dạy
 nghề thích hợp với mỗi người để họ có thể dần dần
 "tự lực cánh sinh".

Đối với các liệt sĩ, ~~ở~~ ^ở mỗi địa phương (thành

Tháng 5, 1968, khi xem lại thư này tôi thấy cần
 phải viết thêm mấy điểm không đi sâu vào chi tiết.
 Ngay sau khi cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân
 dân ta đã hoàn toàn thắng lợi, công việc toàn Đảng,
 toàn quân và toàn dân ta phải ra sức làm là mau
 chóng hàn gắn vết thương nghiêm trọng do đế quốc
 Mỹ gây ra trong cuộc chiến tranh xâm lược dã man.
 Đó là một công việc cực kỳ to lớn, phức tạp và khó
 khăn. Chúng ta phải có kế hoạch sẵn sàng, rõ ràng,
 chu đáo, để tránh khỏi bị động, thiếu sót và sai lầm.
 Theo ý tôi, việc cần phải làm trước tiên là chỉnh đốn
 lại Đảng, làm cho mỗi đảng viên, mỗi đoàn viên, mỗi
 chi bộ đều ra sức làm tròn nhiệm vụ đảng giao phó
 cho mình, toàn tâm toàn ý phục vụ nhân dân. Làm
 được như vậy, thì dù công việc to lớn mấy, khó khăn
 mấy chúng ta cũng nhất định thắng lợi.

Đầu tiên là công việc đối với con người.
 Đối với những người đã dũng cảm hy sinh 1 phần
 xương máu của mình (cán bộ, binh sĩ, dân quân, du
 kích, thanh niên xung phong...), Đảng, Chính phủ
 và đồng bào phải tìm mọi cách làm cho họ có nơi
 ăn chốn ở yên ổn, đồng thời phải mở những lớp dạy
 nghề thích hợp với mỗi người để họ có thể dần dần
 "tự lực cánh sinh".

phố, hàng xa) cần xây dựng vườn hoa và bia kỷ niệm ghi công của các liệt sĩ, để đời đời giáo dục tinh thần yêu nước cho nhân dân ta.

Đối với cha mẹ, vợ con (của thương binh và liệt sĩ) không nên lao động và túng thiếu, thì chính quyền địa phương (nếu ở nông thôn thì chính quyền xã cũng h. t. x. nông nghiệp) phải giúp đỡ họ có công việc làm ăn thích hợp, giúp đỡ họ bị đói rét.

A **Xuân 3** Đối với nhữg nạn nhân của chế độ sa tặc cũ, như trộm cắp, gái điếm, cờ bạc, buôn bán v.v., thì nhà nước phải giúp đỡ họ cải tạo, giúp họ trở nên nhữg ng. lao động lương thiện.

Ông lao năm khố chiến chử' thuộc gôn Pháp, **Tích 7** chử' t. q. Mỹ, Đệ bài ta, nhất là t. q. bài này **sa** gôn luôn luôn hết sức trung thành và Đệ và d. p. ra sức góp củi góp ngất, **vai lữ** **chính** đang mọi khổ khố 3 an khố. Nay ta đã hoàn toàn thắng lợi, **tổ; có ý** **(xem tiếp 1930)**

Đối với các liệt sĩ, mỗi địa phương (thành phố, làng xã) cần xây dựng vườn hoa và bia kỷ niệm ghi sự hy sinh anh dũng của các liệt sĩ, để đời đời giáo dục tinh thần yêu nước cho nhân dân ta.

Đối với cha mẹ, vợ con (của thương binh và liệt sĩ) mà thiếu sức lao động và túng thiếu, thì chính quyền địa phương (nếu ở nông thôn thì chính quyền xã cùng hợp tác xã nông nghiệp) phải giúp đỡ họ có công việc làm ăn thích hợp, quyết không để họ bị đói rét.

Những chiến sĩ trẻ tuổi trong các lực lượng vũ trang nhân dân và thanh niên xung phong đều đã được rèn luyện trong chiến đấu và đều tỏ ra dũng cảm. Đảng và Chính phủ cần chọn một số ưu tú nhất, cho các cháu ấy đi học thêm các ngành, các nghề, để đào tạo thành những cán bộ và công nhân có kỹ thuật giỏi, tư tưởng tốt, lập trường cách mạng vững chắc. Đó là đội quân chủ lực trong công cuộc xây dựng thắng lợi chủ nghĩa xã hội ở nước ta.

Trong sự nghiệp chống Mỹ, cứu nước, phụ nữ đảm đang ta đã góp phần xứng đáng trong chiến đấu và trong sản xuất. Đảng và Chính phủ cần phải có kế hoạch thiết thực để bồi dưỡng, cất nhắc và giúp đỡ để ngày thêm nhiều phụ nữ phụ trách mọi công việc

10.5.69

Cuộc chống Mỹ, cứu nước của
nhân dân ta nhất định thắng lợi hoàn toàn
Đó là 1 điều chắc chắn.

Tôi có ý định đến ngay đó, tôi sẽ đi khắp
2 miền Nam Bắc, để thăm hỏi đồng bào, cán bộ, chiến
sĩ anh hùng, thăm hỏi các cụ phụ lão, các cháu thanh
niên và nhi đồng yêu quý của chúng ta.

Kế theo đó, tôi sẽ thay mặt nhân dân ta đi thăm
và cảm ơn các nước anh em trong phe xã hội chủ
nghĩa, và các nước bạn khắp năm châu đã tận
tình ủng hộ và giúp đỡ cuộc chống Mỹ, cứu nước
của nhân dân ta.

Ông Đỗ Phủ là người làm thơ rất nổi tiếng ở Trung
Quốc, đời nhà Đường. Có câu rằng: "nhân sinh thất thập cổ lai
hy" nghĩa là "người thọ 70, xưa nay hiếm".

Năm nay, tôi vừa 79 tuổi, đã là hạng người "xưa
nay hiếm" nhưng tinh thần, đầu óc vẫn rất sáng suốt,
sức khỏe cũng không kém so với vài năm trước đây. Khi
ta đã ngoài 70 xuân, thì tuổi tác càng cao, sức
khỏe càng thấp.

Năm nay, tôi sẽ đi khắp 2 miền Nam Bắc, để thăm hỏi đồng bào, cán bộ, chiến
sĩ anh hùng, thăm hỏi các cụ phụ lão, các cháu thanh
niên và nhi đồng yêu quý của chúng ta.

Kế theo đó, tôi sẽ thay mặt nhân dân ta đi thăm
và cảm ơn các nước anh em trong phe xã hội chủ
nghĩa, và các nước bạn khắp năm châu đã tận
tình ủng hộ và giúp đỡ cuộc chống Mỹ, cứu nước
của nhân dân ta.

10-5-69

Cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân dân dù phải
kinh qua gian khổ hy sinh nhiều hơn nữa, song nhất
định thắng lợi hoàn toàn.

Đó là một điều chắc chắn.

Tôi có ý định đến ngày đó, tôi sẽ đi khắp 2 miền
Nam Bắc, để chúc mừng đồng bào, cán bộ, và chiến
sĩ anh hùng, thăm hỏi các cụ phụ lão, các cháu thanh
niên và nhi đồng yêu quý của chúng ta.

Kế theo đó, tôi sẽ thay mặt nhân dân ta đi thăm
và cảm ơn các nước anh em trong phe xã hội chủ
nghĩa, và các nước bạn khắp năm châu đã tận
tình ủng hộ và giúp đỡ cuộc chống Mỹ, cứu nước
của nhân dân ta.

Ông Đỗ Phủ là người làm thơ rất nổi tiếng ở Trung
Quốc, đời nhà Đường, có câu rằng: "nhân sinh thất
thập cổ lai hy" nghĩa là "người thọ 70, xưa nay hiếm".

Năm nay, tôi vừa 79 tuổi, đã là hạng người "xưa
nay hiếm" nhưng tinh thần, đầu óc vẫn rất sáng suốt,
tuy sức khỏe có kém so với vài năm trước đây. Khi
người ta đã ngoài 70 xuân, thì tuổi tác càng cao, sức
khỏe càng thấp. Điều đó cũng không có gì lạ.

Nhưng ai mà đoán biết tôi còn phục vụ cách mạng, phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân được bao lâu nữa?

Vì vậy tôi để sẵn mấy lời này, phòng khi tôi sẽ đi gặp cụ Các Mác, cụ Lênin và các vị cách mạng đàn anh khác, thì đồng bào cả nước, đồng chí trong Đảng và bầu bạn khắp nơi đều khỏi cảm thấy đột ngột.

**BẢN CÔNG BỐ
NĂM 1969**

VIỆT NAM DÂN CHỦ CỘNG HÒA

Độc lập - Tự do - Hạnh phúc

Cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân dân ta dù phải kinh qua gian khổ, hy sinh nhiều hơn nữa, song nhất định thắng lợi hoàn toàn.

Đó là một điều chắc chắn.

Tôi có ý định đến ngày đó, tôi sẽ đi khắp hai miền Nam - Bắc, để chúc mừng đồng bào, cán bộ và chiến sĩ anh hùng; thăm hỏi các cụ phụ lão, các cháu thanh niên và nhi đồng yêu quý của chúng ta.

Kể theo đó, tôi sẽ thay mặt nhân dân ta đi thăm và cảm ơn các nước anh em trong phe xã hội chủ nghĩa, và các nước bạn khắp năm châu đã tận tình ủng hộ và giúp đỡ cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân dân ta.

Ông Đỗ Phủ là người làm thơ rất nổi tiếng ở Trung Quốc đời nhà Đường, có câu rằng: “Nhân sinh thất thập cổ lai hy”, nghĩa là “người thọ 70, xưa nay hiếm”.

Năm nay, tôi vừa 79 tuổi, đã là lớp người “xưa nay hiếm” nhưng tinh thần, đầu óc vẫn rất sáng suốt, tuy

sức khoẻ có kém so với vài năm trước đây. Khi người ta đã ngoài 70 xuân, thì tuổi tác càng cao, sức khoẻ càng thấp. Điều đó cũng không có gì lạ.

Nhưng ai mà đoán biết tôi còn phục vụ cách mạng, phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân được bao lâu nữa?

Vì vậy, tôi để sẵn mấy lời này, phòng khi tôi sẽ đi gặp cụ Các Mác, cụ Lênin và các vị cách mạng đàn anh khác, thì đồng bào cả nước, đồng chí trong Đảng và bầu bạn khắp nơi đều khỏi cảm thấy đột ngột.

Trước hết nói về Đảng - Nhờ đoàn kết chặt chẽ, một lòng một dạ phục vụ giai cấp, phục vụ nhân dân, phục vụ Tổ quốc, cho nên từ ngày thành lập đến nay, Đảng ta đã đoàn kết, tổ chức và lãnh đạo nhân dân ta hăng hái đấu tranh tiến từ thắng lợi này đến thắng lợi khác.

Đoàn kết là một truyền thống cực kỳ quý báu của Đảng và của dân ta. Các đồng chí từ Trung ương đến các chi bộ cần phải giữ gìn sự đoàn kết nhất trí của Đảng như giữ gìn con ngươi của mắt mình.

Trong Đảng thực hành dân chủ rộng rãi, thường xuyên và nghiêm chỉnh *tự phê bình và phê bình* là cách tốt nhất để củng cố và phát triển sự đoàn kết và thống nhất của Đảng. Phải có tình đồng chí thương yêu lẫn nhau.

Đảng ta là một Đảng cầm quyền. Mỗi đảng viên và cán bộ phải thật sự thấm nhuần *đạo đức cách mạng*, thật sự cần kiệm liêm chính, chí công vô tư. Phải giữ gìn Đảng ta thật trong sạch, phải xứng đáng là người lãnh đạo, là người đày tớ thật trung thành của nhân dân.

Đoàn viên và thanh niên ta nói chung là tốt, mọi việc đều hăng hái xung phong, không ngại khó khăn, có chí tiến thủ. Đảng cần phải chăm lo giáo dục *đạo đức cách mạng* cho họ, đào tạo họ thành những người thừa kế xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa "hồng" vừa "chuyên".

Boil dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết.

Nhân dân lao động ta ở miền xuôi cũng như ở miền núi, đã bao đời chịu đựng gian khổ, bị chế độ phong kiến và thực dân áp bức bóc lột, lại kinh qua nhiều năm chiến tranh.

Tuy vậy, nhân dân ta rất anh hùng, dũng cảm, hăng hái, cần cù. Từ ngày có Đảng, nhân dân ta luôn luôn đi theo Đảng, rất trung thành với Đảng.

Đảng cần phải có *kế hoạch* thật tốt để phát triển kinh tế và văn hóa, nhằm không ngừng *nâng cao đời sống của nhân dân*.

Cuộc kháng chiến chống Mỹ có thể còn kéo dài. Đồng bào ta có thể phải hy sinh nhiều của, nhiều người. Dù sao, chúng ta phải quyết tâm đánh giặc Mỹ đến thắng lợi hoàn toàn.

*Còn non, còn nước, còn người,
Thắng giặc Mỹ, ta sẽ xây dựng hơn mười ngày nay!*

Dù khó khăn gian khổ đến mấy, nhân dân ta nhất định sẽ hoàn toàn thắng lợi. Đế quốc Mỹ nhất định phải cút khỏi nước ta. Tổ quốc ta nhất định sẽ thống nhất. Đồng bào Nam Bắc nhất định sẽ sum họp một nhà. Nước ta sẽ có vinh dự lớn là một nước nhỏ mà đã anh dũng đánh thắng hai đế quốc to - là Pháp và Mỹ; và đã góp phần xứng đáng vào phong trào giải phóng dân tộc.

Về phong trào cộng sản thế giới - Là một người suốt đời phục vụ cách mạng, tôi càng tự hào với sự lớn mạnh của phong trào cộng sản và công nhân quốc tế bao nhiêu, thì tôi càng đau lòng bấy nhiêu vì sự bất hòa hiện nay giữa các đảng anh em!

Tôi mong rằng Đảng ta sẽ ra sức hoạt động, góp phần đắc lực vào việc khôi phục lại khối đoàn kết giữa các đảng anh em trên nền tảng chủ nghĩa Mác-Lênin và chủ nghĩa quốc tế vô sản, có lý, có tình.

Tôi tin chắc rằng các đảng anh em và các nước anh em nhất định sẽ phải đoàn kết lại.

Về việc riêng - Suốt đời tôi hết lòng hết sức phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng, phục vụ nhân dân. Nay dù phải từ biệt thế giới này, tôi không có điều gì phải hối hận, chỉ tiếc là tiếc rằng không được phục vụ lâu hơn nữa, nhiều hơn nữa.

Sau khi tôi đã qua đời, chớ nên tổ chức điều phúng linh đình, để khỏi lãng phí thì giờ và tiền bạc của nhân dân.

Cuối cùng, tôi để lại muôn vàn tình thân yêu cho toàn dân, toàn Đảng, cho toàn thể bộ đội, cho các cháu thanh niên và nhi đồng.

Tôi cũng gửi lời chào thân ái đến các đồng chí, các bầu bạn, và các cháu thanh niên nhi đồng quốc tế.

Điều mong muốn cuối cùng của tôi là: Toàn Đảng, toàn dân ta đoàn kết phấn đấu, xây dựng một nước Việt Nam hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh, và góp phần xứng đáng vào sự nghiệp cách mạng thế giới.

Hà Nội, ngày 10 tháng 5 năm 1969
Hồ Chí Minh

DI CHÚC CỦA BÁC HỒ MÃI MÃI SOI SÁNG CON ĐƯỜNG CHÚNG TA ĐI

VŨ KỲ**

Lịch sử đã có sự trùng hợp thiêng liêng và kỳ diệu.

Ngày 02-9-1945, tại Quảng trường Ba Đình, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đọc bản *Tuyên ngôn độc lập* khai sinh ra nước Việt Nam dân chủ cộng hòa.

Ngày 02-9-1969, Bác Hồ ra đi từ khu vực nhà sàn đơn sơ cũng thuộc Quảng trường Ba Đình lịch sử.

Hai sự kiện diễn ra vào hai thời điểm khác nhau của đất nước nhưng lại gắn bó chặt chẽ như một tất yếu lịch sử.

* Bảo tàng Hồ Chí Minh: *Di chúc của Bác Hồ và công tác nghiên cứu tuyên truyền của Bảo tàng Hồ Chí Minh*, Nxb. Thanh Niên, Hà Nội, 2002.

** Nguyên Thư ký của Bác Hồ, Giám đốc Bảo tàng Hồ Chí Minh.

Có sự mở đầu bằng Tuyên ngôn độc lập ngày 02-9-1945 mới có Điện Biên Phủ lấy lòng chôn vùi chế độ thực dân cũ đã tồn tại mấy trăm năm, mới có Đại thắng mùa Xuân năm 1975, đánh sập chủ nghĩa thực dân mới, hoàn thành sự nghiệp giải phóng miền Nam, thống nhất nước nhà.

Bác Hồ chuẩn bị cho việc ra đi của mình thật là ung dung và thanh thản, “để sẵn mấy lời” cho đồng bào cả nước, đồng chí trong Đảng và bè bạn khắp nơi khỏi thấy đột ngột. Những điều dặn lại ấy đã dẫn dắt toàn dân tộc bước tiếp trên con đường cách mạng đã được chính Bác Hồ vạch ra từ năm 1930, với bản *Chính cương vắn tắt* mà cho đến nay vẫn còn giữ nguyên giá trị, khẳng định tầm nhìn xa, trông rộng của thiên tài Hồ Chí Minh.

Di chúc của Bác Hồ là sự tổng kết một cách súc tích, khoa học quá trình đấu tranh cách mạng gần nửa thế kỷ của nhân dân ta dưới sự lãnh đạo sáng suốt của Đảng:

“Nhờ đoàn kết chặt chẽ, một lòng một dạ phục vụ giai cấp, phục vụ nhân dân, phục vụ Tổ quốc, cho nên từ ngày thành lập đến nay, Đảng ta đã đoàn kết, tổ chức và lãnh đạo nhân dân ta hăng hái đấu tranh tiến từ thắng lợi này đến thắng lợi khác...”

Di chúc của Bác Hồ khẳng định quyết tâm sắt đá của toàn Đảng, toàn quân, toàn dân ta trong sự nghiệp chống Mỹ, cứu nước.

“Cuộc kháng chiến chống Mỹ có thể còn kéo dài. Đồng bào ta có thể phải hy sinh nhiều của, nhiều người. Dù sao, chúng ta phải quyết tâm đánh giặc Mỹ đến thắng lợi hoàn toàn”.

Di chúc của Bác Hồ là những lời tiên tri vĩ đại. Chúng ta biết Bác Hồ bắt đầu viết *Di chúc* vào thời điểm cách mạng Việt Nam đang đứng trước những thử thách vô cùng to lớn. Ngày 07-02-1965, Mỹ bắt đầu mở cuộc chiến tranh phá hoại bằng không quân đối với miền Bắc nước ta với dã tâm “đưa miền Bắc trở lại thời kỳ đồ đá”. Ngày 08-3-1965, Mỹ bắt đầu đổ quân vào Đà Nẵng, chính thức mở cuộc chiến tranh xâm lược nước ta.

Chính trong bối cảnh cực kỳ nghiêm trọng đó, *Di chúc* của Bác Hồ đã tiên đoán một cách khẳng định:

“Dù khó khăn gian khổ đến mấy, nhân dân ta nhất định sẽ hoàn toàn thắng lợi. Đế quốc Mỹ nhất định phải cút khỏi nước ta. Tổ quốc ta nhất định sẽ thống nhất. Đồng bào Nam, Bắc nhất định sẽ sum họp một nhà”.

Điều kỳ diệu nữa của bản *Di chúc* lịch sử là ngay khi đất nước còn đang chìm ngập trong khói lửa chiến tranh, Bác Hồ đã nghĩ đến một ngày mai chiến thắng và dự kiến những công việc cần làm, những điều cần phải tránh để đưa sự nghiệp cách mạng tiếp tục tiến lên giành những thắng lợi mới.

Ngày 10-5-1968, Bác viết:

“Ngay sau khi cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân dân ta đã hoàn toàn thắng lợi, công việc toàn Đảng, toàn quân và toàn dân ta phải ra sức làm là mau chóng hàn gắn vết thương nghiêm trọng do đế quốc Mỹ gây ra trong cuộc chiến tranh xâm lược dã man. Đó là một công việc cực kỳ to lớn, phức tạp và khó khăn. Chúng ta phải có kế hoạch sẵn sàng, rõ ràng, chu đáo, để tránh khỏi bị động, thiếu sót và sai lầm”.

Ngày nay, đọc lại đoạn *Di chúc* trên đây, chúng ta càng thấy rõ thiên tài Hồ Chí Minh vẫn tỏa sáng rực rỡ cho đến những năm tháng cuối cùng của cuộc đời, đúng như lời Bác nói vào dịp tháng 5-1969: “Năm nay, tôi vừa 79 tuổi, đã là lớp người “xưa nay hiếm” nhưng tinh thần, đầu óc vẫn rất sáng suốt”.

Những lời dặn của Bác: “Chúng ta phải có kế

hoạch sẵn sàng, rõ ràng, chu đáo, để tránh khỏi bị động, thiếu sót và sai lầm”, không những đúng vào thời điểm ngay sau khi chiến tranh kết thúc mà ngày nay, trên chặng đường mới của dân tộc, trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa vẫn còn giữ nguyên giá trị.

Ở một đoạn khác, *Di chúc* của Bác còn chỉ rõ công cuộc xây dựng đất nước sau chiến tranh là cuộc chiến đấu “khổng lồ”, “một cuộc chiến đấu chống lại những gì đã cũ kỹ, hư hỏng, để tạo ra những cái mới mẻ, tốt tươi”.

Chúng ta nghiêm túc đọc lại những dòng *Di chúc* này của Bác và bỗng phát hiện rằng: phải chăng sự nghiệp đổi mới đã được Bác nêu ra cách đây gần một phần ba thế kỷ?

Càng đọc, càng suy ngẫm chúng ta càng thấy *Di chúc* của Bác có tầm nhìn xuyên suốt cả một chiều dài lịch sử và chắc chắn vẫn sẽ là hành trang quý báu của thế hệ hôm nay cùng với non sông đất nước bước vào thiên niên kỷ mới.

Đặc biệt sâu sắc là những lời dặn của Bác về vai trò của Đảng trong sự nghiệp xây dựng lại đất nước sau chiến tranh:

“Theo ý tôi, việc cần phải làm trước tiên là *chỉnh đốn lại Đảng*, làm cho mỗi đảng viên, mỗi đoàn viên, mỗi chi bộ đều ra sức làm tròn nhiệm vụ Đảng giao phó cho mình, toàn tâm toàn ý phục vụ nhân dân. Làm được như vậy, thì dù công việc to lớn mấy, khó khăn mấy chúng ta cũng nhất định thắng lợi”.

Xem kỹ bút tích của Bác về đoạn này, chúng ta thấy Bác gạch dưới 4 chữ “*chỉnh đốn lại Đảng*” chứng tỏ tầm quan trọng của vấn đề mà Bác dặn lại đối với toàn Đảng, toàn dân, toàn quân trong *Di chúc* thiêng liêng của mình.

Di chúc của Bác Hồ là tình thương yêu bao la Bác để lại cho toàn Đảng, toàn dân, với lời nhắn nhủ làm xúc động hàng triệu trái tim: “Cuối cùng, tôi để lại muôn vàn tình thân yêu cho toàn dân, toàn Đảng, cho toàn thể bộ đội, cho các cháu thanh niên và nhi đồng”. Mùa thu năm 1969, “đời tuôn nước mắt, trời tuôn mưa” ấy, toàn dân tộc ta đã khóc thương tiễn đưa Người vào cõi bất tử.

Trong bao nhiêu công việc bận bịu Bác dặn lại trước lúc đi xa thì “đầu tiên là công việc đối với *con người*”, từ các bà mẹ liệt sĩ, các gia đình thương binh...

đến nạn nhân của chế độ xã hội cũ... đều được Bác quan tâm chu đáo:

“Đối với cha mẹ, vợ con (của thương binh và liệt sĩ) mà thiếu sức lao động và túng thiếu, thì chính quyền địa phương (nếu ở nông thôn thì chính quyền xã cùng hợp tác xã nông nghiệp) phải giúp đỡ họ có công việc làm ăn thích hợp, quyết không để họ bị đói rét”.

“Đối với những nạn nhân của chế độ xã hội cũ, như trộm cắp, gái điếm, cờ bạc, buôn lậu v.v., thì Nhà nước phải dùng vừa giáo dục, vừa phải dùng pháp luật để cải tạo họ, giúp đỡ họ trở nên những người lao động lương thiện”.

Ba mươi năm đã qua, thực hiện *Di chúc* của Bác Hồ, toàn Đảng, toàn dân, toàn quân ta đã giành được nhiều thắng lợi.

Vượt qua muôn vàn gian khổ, khó khăn, dưới sự lãnh đạo sáng suốt của Đảng và ngọn cờ bách chiến bách thắng của Bác Hồ, chúng ta đã đánh thắng hoàn toàn giặc Mỹ xâm lược, đúng như lời Người tiên đoán trong *Di chúc*:

“Cuộc chống Mỹ, cứu nước của nhân dân ta dù phải kinh qua gian khổ hy sinh nhiều hơn nữa, song nhất định thắng lợi hoàn toàn.

Đó là một điều chắc chắn.

... Nước ta sẽ có vinh dự lớn là một nước nhỏ mà đã anh dũng đánh thắng hai đế quốc to - là Pháp và Mỹ”.

Chúng ta đã thực hiện trọn vẹn ước mong của Bác Hồ:

“Tổ quốc ta nhất định sẽ thống nhất. Đồng bào Nam, Bắc nhất định sẽ sum họp một nhà”.

Trên đồng tro tàn đổ nát, chúng ta đã dần dần: “Hàn gấm vết thương nghiêm trọng do đế quốc Mỹ gây ra trong cuộc chiến tranh xâm lược dã man”. Từ thành thị đến nông thôn, nhiều khu nhà mới được xây dựng đàng hoàng hơn, to đẹp hơn. Nhiều khu công nghiệp mới ra đời. Nhiều công trình mới mang tầm vóc thế kỷ lần lượt xuất hiện: Nhà máy thủy điện sông Đà, khu công nghiệp dầu khí Vũng Tàu, v.v. đánh dấu bước phát triển mới trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.

Thực hiện lời dặn của Bác “Đầu tiên là công việc đối với *con người*”, chính sách đối với gia đình thương binh, liệt sĩ, chính sách đối với người có công được Đảng hết sức quan tâm và đã trở thành pháp lệnh của Nhà nước. Hàng nghìn “Bà mẹ Việt Nam anh hùng”

được tuyên dương và nuôi dưỡng chu đáo, những ngôi nhà tình nghĩa mọc lên trên ba miền đất nước, từ thành thị đến nông thôn, đó là một hình ảnh đẹp của đất nước Việt Nam giàu lòng nhân ái.

Càng đọc, càng suy ngẫm những điều Bác Hồ dặn lại, chúng ta càng thấy rõ trách nhiệm còn rất nặng, cần phải thực hiện có kết quả cuộc vận động xây dựng và chỉnh đốn Đảng, làm cho Đảng lãnh đạo thật sự vững mạnh, là niềm tin yêu của mọi tầng lớp nhân dân. “Làm được như vậy thì dù công việc to lớn mấy, khó khăn mấy, chúng ta cũng nhất định thắng lợi!” đúng như *Di chúc* của Bác Hồ đã căn dặn.

Di chúc của Bác Hồ mãi mãi soi sáng con đường chúng ta đi.

DI CHÚC CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH

Chịu trách nhiệm xuất bản: PHAN THỊ THU HÀ
Chịu trách nhiệm nội dung: DƯƠNG THÀNH TRUYỀN
Phụ trách bản thảo: NGUYỄN PHAN NAM AN
Biên tập và sửa bản in: HÀ AN HUY
Bìa: BUI NAM
Trình bày: NGUYỄN THỊ TUYẾT VÂN

NHÀ XUẤT BẢN TRÈ

Địa chỉ: 161B Lý Chính Thắng, Phường 7, Quận 3, Thành phố Hồ Chí Minh
Điện thoại: (028) 39316289 - 39316211 - 39317849 - 38465596
Fax: (028) 38437450 - E-mail: hopthubandoc@nxbtre.com.vn
Website: www.nxbtre.com.vn

CHI NHÁNH NHÀ XUẤT BẢN TRÈ TẠI HÀ NỘI

Địa chỉ: Số 21, dãy A11, khu Đầm Trấu, Phường Bạch Đằng,
Quận Hai Bà Trưng, Hà Nội
Điện thoại: (024) 37734544 - Fax: (024) 35123395
E-mail: chinhanhhanoi@nxbtre.com.vn

CHI NHÁNH NHÀ XUẤT BẢN TRÈ TẠI ĐÀ NẴNG

Địa chỉ: 280D Trưng Nữ Vương,
Phường Bình Thuận, Quận Hải Châu, Đà Nẵng
Điện thoại: (023) 63539885
E-mail: chinhanhdanang@nxbtre.com.vn

Công ty TNHH Sách điện tử Trẻ (YBOOK)

161B Lý Chính Thắng, P.7, Q.3, Thành phố Hồ Chí Minh
ĐT: (028) 35261001 - Fax: (028) 38437450
Email: info@ybook.vn - Website: www.ybook.vn

In lần thứ 11. Khổ 9 x 12,5 cm. Số: 458-2020/CXBIPH/8-18/Tre
Quyết định xuất bản số: 358/QĐA-NXBT, ngày 29 tháng 04 năm 2020
In 1.000 cuốn, tại Công ty Cổ phần In Khuyến học phía Nam
(Địa chỉ: Lô B5-8, đường D4, KCN Tân Phú Trung, Củ Chi, Tp.HCM)
In xong và nộp lưu chiểu Quý II năm 2020.
Mã số ISBN: 978-604-1-16174-0.

ISBN 978-604-1-16174-0

9 786041 161740

SÁCH NHÀ NƯỚC ĐẶT HÀNG